

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky

**Národná stratégia zvyšovania úrovne a kontinuálneho rozvíjania
čitateľskej gramotnosti**

Bratislava apríl 2016

1. Úvod

Úloha vytvoriť Národnú stratégiu zvyšovania úrovne a kontinuálneho rozvíjania čitateľskej gramotnosti (ďalej aj „národná stratégia“) vyplynula z *Vecného a časového plánu opatrení na zlepšenie výsledkov žiakov v medzinárodnom meraní OECD – štúdia PISA*, vzatom na vedomie uznesením Výboru Národnej rady Slovenskej republiky pre vzdelávanie, vedu, mládež a šport č. 144 dňa 9. 10. 2014.

V nadväznosti na uvedené požiadalo Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky (ďalej len „ministerstvo školstva“) riaditeľov priamo riadených organizácií (PRO) rezortu školstva, a to Štátny pedagogický ústav (ŠPÚ), Štátny inštitút odborného vzdelávania (ŠIOV), Metodicko-pedagogické centrum (MPC), Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania (NÚCEM), Slovenskú pedagogickú knižnicu (SPK) a Štátnu školskú inšpekciu (ŠŠI) o nomináciu členov do expertnej skupiny, ktorej cieľom bolo vytvorenie predmetnej národnej stratégie. V tejto expertnej skupine pracovali zástupcovia vyššie uvedených PRO a ŠŠI, ako aj ministerstva školstva.

Pôvodný materiál bol schválený na gremiálnej porade ministra dňa 23. 11. 2015 a v decembri v roku 2015 odovzdaný Výboru Národnej rady Slovenskej republiky pre vzdelávanie, vedu, mládež a šport. Súčasný materiál je jeho formálnou aktualizáciou.

2. Význam čitateľskej gramotnosti

Čítanie a čitateľská gramotnosť tvoria nevyhnutný predpoklad na rozvíjanie kľúčových kompetencií, predovšetkým kompetencie k učeniu sa, a čoraz viac sa využívajú ako nástroj na dosiahnutie ďalších cieľov v pracovnom i osobnom živote.

Čítanie trénuje a cibí lineárne, postupné, sekvenčné myslenie, ako aj sústredenosť a koncentráciu. Vytvára u ľudí návyk a spôsobilosti, ktoré tvoria základ tvorivého myslenia, obohacujú ich vlastnú životnú filozofiu a zdokonaľujú ich schopnosť riešiť a zvládať osobné problémy na základe otvoreného myslenia, ktoré nie je uzavreté v nemenných obsahoch. Formulované inými slovami: **nedostatočná, nevyzretá čitateľská (a informačná) gramotnosť) vedie v konečnom dôsledku k vážnym problémom pri štúdiu, ako aj pri uplatňovaní nárokov na trhu práce.** Mládež sa stáva tzv. funkčne či sekundárne negramotnou, čo môže vyústiť nielen ku zníženiu vzdelanosti a konkurencieschopnosti spoločnosti, resp. štátu, ale následne tiež k ohrozeniu demokracie (ľudia sú napríklad viac ovplyvňovaní manipuláciou, reklamou či populistickými kampaňami).

V súvislosti s čítaním výskumníci často hovoria o tzv. **Matúšovom efekte**^{1, 2}, podľa ktorého tí, ktorí získajú zručnosť čítania v detstve, v živote potom čítajú a učia sa rýchlejšie ako tí, ktorí ju nezískali. Majú pritom väčšiu slovnú zásobu, čo znamená, že nestroskotajú pri zložitejších textoch, a lepšie rozpoznávajú postup príbehov a formulujú svoje argumenty, čo je schopnosť, ktorá sa inými prostriedkami nedá rozvinúť. Prejavuje sa tu kumulatívna, vývojová povaha čítania, jeho kognitívny prínos, ktorý hovorí, že **čím viac čítate, tým lepšie viete čítať**.

¹Bauerlein, M (2007): *Dumbest Generation*, Jeremy P. Tarcher Penguin Group (USA).

²Spitzer, M. (2012): *Digitale Demenz. Wie wir uns und unsere Kinder um den Verstand bringen. München. Droemer Verlag.*

Čítanie aj napriek prieniku moderných informačných technológií ostáva základnou stratégiou nadobúdania vedomostí, odborných znalostí, rozširovania a prehĺbovania poznatkovej bázy človeka, ale aj získavania rozličných praktických a profesijných zručností. Práve z tohto dôvodu považujeme vzťah detí, žiakov a mládeže k čítaniu za kritický. „Pri čítaní knihy,“ konštatuje americký psychológ Daniel Goleman³, „vytvára náš mozog zo všetkých súvisiacich myšlienok a skúseností dômyselnú sieť prepojenia. (...) Čítanie do hĺbky vyžaduje nepoľavujúcu koncentráciu a vnorenie sa do témy, nie preskakovanie z jedného na druhé a vyzobávanie nesúvisiacich faktov z pochybných zdrojov.“.

3. Vymedzenie pojmu čitateľská gramotnosť

Pojem čitateľská gramotnosť bol zavedený medzinárodnými štúdiami gramotnosti PIRLS a PISA. Pri čitateľskej gramotnosti sa hlavný dôraz kladie na funkčný charakter čítania za účelom rýchleho získavania⁴ a efektívneho spracovania informácií. Čitateľská gramotnosť sa prelína s ďalšími oblasťami gramotnosti (prírodovedná, matematická, informačná, sociálna a ďalšie), preto je jej rozvoj veľmi dôležitý pri osvojovaní zručností, rozvíjaní schopností a pri získavaní vedomostí v ďalších vzdelávacích oblastiach.

Viacero definícií čitateľskej gramotnosti stále vychádza z jej pôvodného chápania vo význame schopnosti čítať a písať; iné definície už tento spôsob ponímania dopĺňajú o ďalšie charakteristiky čitateľských zručností.

Štúdie gramotnosti PISA a PIRLS nazerajú na čítanie a písanie ako na súbor vedomostí a zručností, ktoré jedinec uplatňuje pri práci s rôznymi typmi textov. PIRLS⁵ vymedzuje čitateľskú gramotnosť ako „schopnosť rozumieť formám písaného jazyka, ktoré vyžaduje spoločnosť a/alebo jednotlivci, a tieto formy používať. Mladí čitatelia môžu odvodzovať význam zo širokej škály textov. Čítajú, aby sa učili, aby sa zapojili do spoločenstva čitateľov, a čítajú tiež pre zábavu.“.

PISA⁶ presahuje svojou definíciou len dešifrovanie či porozumenie textu a zahŕňa do nej tiež pochopenie a následné použitie získaných informácií pre funkčné účely. Chápe teda čitateľskú gramotnosť ako „schopnosť porozumieť písanému textu, premýšľať o ňom a používať ho na dosiahnutie vlastných cieľov, na rozvíjanie vlastných vedomostí a potenciálu a na aktívnu účasť v spoločnosti“. Táto definícia PISA, zvyrazňujúca funkčnú a konštruktívnu povahu čítania, zohľadňuje práve také zložky čitateľskej gramotnosti, ktoré možno testovať a merať. Súčasne tiež rozlišuje **tri aspekty** čitateľskej gramotnosti, a to **získavanie informácií, vytváranie interpretácie a posúdenie textu**. Prvé dva aspekty zaistujú zručnosti, ktoré čitateľ uplatňuje pri práci so samotným textom, tretí aspekt vyžaduje predovšetkým znalosti, ktoré si žiak osvojil už predtým alebo v inom prostredí.

Súčasná definícia PISA a PIRLS zohľadňuje iba niektoré zložky čitateľskej gramotnosti, a to iba tie, ktoré možno testovať.

³ Goleman, D., 2014: *Pozornost*. Brno: Jan Melvin Publishing, s. 312.

⁴ K. Šebesta uvádza **rýchlosť čítania** ako jeden zo zásadných faktorov, ktorý významne ovplyvňuje školskú úspešnosť žiakov. Pokiaľ žiak nie je schopný prečítať text dostatočne rýchlo, obracia svoju pozornosť inde. Autor uvádza ako ďalšie zásadné faktory **aktivitu a pozornosť** pri čítaní. (Šebesta, K. 1999. *Od jazyka ke komunikaci*. Praha: Karolinum.)

⁵ Mullis, I. et al. 2004. *PIRLS 2006 Assessment Framework and Specifications*. Chestnut Hill, MA: Boston College.

⁶ OECD – Learning for Tomorrow's World: First Results from PISA 2003. OECD 2004b. Dostupné na: <http://www.pisa.oecd.org/dataoecd/1/60/34002216.pdf>.

Čitateľská gramotnosť však zahŕňa aj netestovateľné zložky, postojovú a hodnotovú rovinu, napríklad samotný vzťah k čítaniu. Preto bola niektorými bádateľmi vymedzená komplexnejšie – ako súbor vedomostí, zručností, schopností, postojov a hodnôt.

Čitateľská gramotnosť je v zmysle Záverov Európskej rady o strategickom rámci európskej spolupráce v oblasti vzdelávania a odbornej prípravy („ET 2020“), Úr. vest. C 119, 28. 05. 2009 definovaná ako **„súhrnná schopnosť porozumieť formám písaného jazyka, tieto formy používať a premýšľať o nich s cieľom dosiahnuť osobné a sociálne naplnenie. To presahuje kognitívne zložky (t. j. dekodovanie slov a porozumenie textu) a ovplyvňuje ďalšie aspekty podporujúce schopnosť porozumieť písaným textom.“**. Pojem čitateľská gramotnosť výstižne glosuje Pierrová (1992)⁷, ktorá ju popisuje ako „vzťah, ktorý človek nadviaže s písaným slovom“.

Z hľadiska školského kontextu sa žiaci s náležitou úrovňou čitateľskej gramotnosti už naučili čítať a preukazujú plynulosť v „čítaní kvôli učeniu“. Ďalšiu etapu predstavujú tie procesy a aktivity v rámci vyučovania, ktoré postupne vedú žiakov k tomu, aby sa naučili dobre čítať a sústavne sa zlepšovali v tejto činnosti.

Vzhľadom na to, že na tomto mieste nie je možné podať kompletný prehľad literatúry a stavu skúmania ČG, bez nároku na úplnosť si ešte dovoľíme uviesť všeobecne akceptovaný prístup k ČG, na ktorom sa zhodujú viacerí autori^{8, 9, 10, 11, 12}: čitateľská gramotnosť je podľa interpretácie viacerých z nich celoživotne sa rozvíjajúca vybavenosť človeka vedomosťami, zručnosťami, schopnosťami, postojmi a hodnotami potrebnými pre využívanie všetkých druhov textov v rozličných individuálnych i sociálnych kontextoch. Prelína sa v nej viacero rovín, z ktorých spomenieme napríklad:

- **vzťah k čítaniu**

Predpokladom pre rozvíjanie čitateľskej gramotnosti je potešenie z čítania a vnútorná potreba čítať.

- **doslovné porozumenie**

Čitateľská gramotnosť stavia na schopnosti dekodovať písané texty a vytvárať porozumenie na doslovnej úrovni so zapojením doterajších znalostí a skúseností.

- **vyvodzovanie a hodnotenie**

Čitateľsky gramotný človek musí vedieť vyvodzovať z prečítaného textu závery a posudzovať (kriticky hodnotiť) texty z rôznych hľadísk vrátane sledovania autorových zámerov.

⁷ Pierre, R., 1992. Savoir lire aujourd'hui: de la définition à l'évaluation du savoir-lire. In: J.Y. Boyer, J.P. Dionne et P. Raymond, eds. *Evaluer le savoir-lire*. Logiques: Montréal.

⁸ Murnane, R. J., & Levy, F. (1996): *Teaching the new basic skills: Principles for educating children to thrive in a changing economy*. New York, The Free Press.

⁹ Zápotočná, O. (2013): *Metakognitívne procesy v čítaní, učení a vzdelávaní*. Typi Universitatis Tyrnaviensis, spoločné pracovisko Trnavskej univerzity v Trnave a VEDY, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied.

¹⁰ Anderson J. Q., Rainie L. (2012): *Millennials will benefit and suffer due to their hyperconnected lives*. Pew Research Center's Internet & American Life Project (February 29, 2012); pewinternet.org.

¹¹ Gavora, P. – Morávková, Z.: Funkčná gramotnosť žiakov 3. a 4. ročníka ZŠ v modelových situáciách. *Slovenský jazyk a literatúra v škole*, 2001/2002, 48, č. 3 – 4, s. 84 – 90.

¹² Hejsek, L. (2014): *Rozvoj čtenářské gramotnosti v procesu základního vzdělávání*. Disertační práce, UP v Olomouci, Olomouc, S. 274.

- **metakognícia**

Súčasťou čitateľskej gramotnosti je schopnosť a návyk seba regulácie, t. j. schopnosť reflektovať zámer vlastného čítania, v súlade s ním voliť texty a spôsob čítania, sledovať a vyhodnocovať vlastné porozumenie čítanému textu a zámerne voliť stratégie pre lepšie porozumenie, prekonávanie náročnosti obsahu i zložitosti vyjadrenia.

- **podeliť sa**

Čitateľsky gramotný človek je pripravený podeliť sa o svoje zážitky, porozumenie a pochopenie textu s ďalšími čitateľmi. Svoje pochopenie textu porovnáva s jeho spoločensky akceptovanými interpretáciami, všíma si zhody a premýšľa o rozdieloch.

- **aplikácia**

Čitateľsky gramotný človek využíva čítanie na sebarozvoj, ako aj k vlastnému rozhodovaniu a konaniu a čítanie bohato zúročuje v celom svojom živote vo všetkých jeho dimenziách.

4. Európsky a medzinárodný rámec čitateľskej gramotnosti

4.1. Národné štruktúry na podporu čítania

Niektoré európske krajiny, ako napríklad Belgicko, Španielsko, Francúzsko, Litva, Maďarská republika, Portugalsko, Nórsko a Slovinsko prijali na zlepšenie úrovne čitateľskej gramotnosti zvláštne stratégie, programy či plány. **Tieto dokumenty sú schválené vládami jednotlivých štátov, ktoré na realizáciu navrhovaných opatrení pridelujú aj finančné prostriedky.**

Širší cieľ týchto stratégií na podporu čitateľskej gramotnosti sa odráža napr. v španielskom zákone¹³ z roku 2007 o čítaní, knihách a knižniciach, ktorý sa na čítanie pozerá ako na „základný nástroj pre uplatnenie práva na vzdelanie a kultúru v rámci informačnej spoločnosti“ a zdôrazňuje význam čítania v živote ľudí a význam podpory čitateľského návyku v rámci spoločnosti vôbec.

V užšom zmysle národné stratégie na podporu čítania **stanovujú financovanie** rozličných programov na podporu čítania a podporujú tiež výskum v oblasti čítania, spolupráce a partnerstva rozličných subjektov v tejto oblasti, vzdelávania učiteľov a financovania a rozvoj knižníc.

V Lotyšsku, Holandsku, Poľsku, Švédsku a Spojenom kráľovstve je problematika podpory čítania súčasťou širšie pojatých stratégií zameraných na rozvoj kultúry a jazyka. Väčšina európskych stratégií zameraných na podporu čítania je pomerne nová (prijaté po roku 2000). Nórsky strategický plán bol realizovaný medzi rokmi 2003 až 2007. Niektoré krajiny svoje stratégie na podporu čítania ešte stále vytvárajú. Napríklad rumunský program nazvaný *Rozvoj čitateľských zručností* sa v pilotnej fáze uskutočnil v siedmich

¹³ Španielsky zákon o čítaní, knihách a knižniciach (22. 06, 10/2007): <http://www.boe.es/boe/dias/2007/06/23/pdfs/A2714027150.pdf>.

župách a na základe jeho výsledkov sa mal doladiť *Národný program na rozvoj čitateľských schopností*.

Niektoré krajiny však v dôsledku vládnych zmien a vládnych politík od procesu vytvárania národných stratégií čítania upustili.

V Európe existuje niekoľko rôznych druhov **národnej štruktúry na podporu čítania**. V mnohých krajinách funguje **centrálny alebo národný subjekt na podporu čítania**, ktorý je **priamo financovaný a ktorý má výslovný mandát od štátu**. Môže ísť o samostatnú právnickú osobu, súčasť ministerstva alebo inú organizáciu, ktorá má širšiu kultúrnu úlohu a kompetencie.

Medzi funkcie, ktoré obvykle vykonávajú **národné subjekty zamerané na podporu čítania**, patrí:

- koordinovať úsilie v oblasti čítania, napr. spoluprácou s orgánmi verejnej správy, miestnymi organizáciami a knižnicami všetkých typov, školami všetkých druhov a úrovní, a tiež so združeniami, nadáciami a odbornými pracovníkmi z nakladateľstiev, vydavateľstiev a z oblasti propagácie kníh, resp. čítania;
- financovať, pripravovať alebo realizovať rozličné literárne akcie a programy;
- podporovať šírenie povedomia o národnom literárnom dedičstve, napr. rozdeľovať podporu autorom a prekladateľom, organizovať účasť na medzinárodných knižných veľtrhoch, spracúvať bibliografické databázy a šíriť informácie o knihách, ktoré sú v danej krajine vydávané.

Samostatné **národné subjekty**, ktorých hlavnou úlohou je **podpora čítania**, boli zriadené napr. vo Flámskom spoločenstve Belgicka¹⁴, v Dánsku¹⁵, Grécku¹⁶, vo Francúzsku¹⁷, v Taliansku¹⁸, Holandsku¹⁹, Poľsku²⁰ a v Nórsku²¹. Tieto neziskové štatutárne subjekty založili **príslušné ministerstvá**, obvykle v rámci svojich **stratégií či politík na podporu čítania**.

V Rakúsku predstavuje riadiaci subjekt **koordináčnej stredisko LITERACY**²² pôsobiace **v rámci ministerstva školstva**, ktoré spolupracuje s inštitúciami pre vzdelávanie učiteľov a so školami. Taktiež spolupracuje s ďalšími inštitúciami a organizáciami, ktoré propagujú čítanie a realizujú a podporujú rôzne akcie zamerané na gramotnosť, napr. knižné veľtrhy, diskusie o knihách, konferencie v knižniciach atď.

Francúzske národné stredisko²³ pre výskum čítania je jedno z **oddelení ministerstva vzdelávania**, ktoré podporuje predovšetkým vyučovanie štátneho jazyka na školách, ale súčasne aj realizuje výskum čitateľských návykov dospievajúcich a propaguje čítanie.

¹⁴ Flámska nadácia na podporu čítania: <http://www.stichtinglezen.be/>.

¹⁵ Národné centrum pre čítanie: <http://www.videnomlaesning.dk/> and Centre for Children's Literature: <http://www.cfb.dk/>.

¹⁶ Grécke národné stredisko knihy: <http://www.ekebi.gr/>.

¹⁷ Národná agentúra proti negramotnosti: <http://www.anlci.gouv.fr/>.

¹⁸ Knižné a čitateľské stredisko: <http://www.cepell.it/>.

¹⁹ Nadácia čítania: <http://www.lezen.nl/>.

²⁰ Knižný inštitút: <http://www.institutksiazki.pl/>.

²¹ Národné centrum pre čitateľské vzdelávanie a výskum: <http://lesesenteret.uis.no/>.

²² <http://www.literacy.at/>.

²³ <http://onl.inrp.fr/>.

Jedným z najúčinnějších spôsobov propagácie kníh a čítania medzi deťmi, mládežou a dospelými sú tradične verejné knižnice. Práve knižnice obvykle sprostredkujú prístup k širokému spektru kníh, beletristických diel, informačných a učebných zdrojov pre celú obec. Predstavujú neutrálnu pôdu otvorenú širokému spektru používateľov, čím na seba berú s ohľadom na podporu čitateľských schopností ústrednú úlohu. Smernica UNESCO a Medzinárodná federácia knižničných združení a inštitúcií pre rozvoj služieb verejných knižníc (IFLA/UNESCO, 2001) zdôrazňuje skutočnosť, že poslaním knižníc je umožniť prístup k zdrojom informácií pre osobný rozvoj jednotlivcov a podporovať čítanie ako zmysluplnú aktivitu. V súlade s tým majú v niektorých európskych krajinách národné knižnice od štátu zvláštnu úlohu, a to koordinovať iniciatívy na podporu čítania a plánovať aktivity pre čitateľský rozvoj.

Takmer vo všetkých európskych krajinách existujú významné programy na podporu čítania v spoločnosti. Tieto programy sú vo veľkej miere **financované z verejných zdrojov** a prebiehajú vo väčšine miest v danej krajine. Zameriavajú sa na rozličné časti obyvateľstva a na podporu čítania uplatňujú rozličné prístupy. Mnoho z nich vzniklo ako reakcia na výsledky národných či medzinárodných výskumov, ktoré u obyvateľstva v oblasti čitateľskej gramotnosti odhalili značné rozdiely. Na tieto programy obvykle dohliada určený koordinačný subjekt. Väčšinou ide o trvalé programy, ktoré naďalej pokračujú vďaka tomu, že dosiaľ prilákali veľký počet účastníkov.

Medzi hlavné programy zamerané na podporu čítania v európskych krajinách patrí aj veľké množstvo programov zameraných na celé obyvateľstvo danej krajiny. Niektoré z nich využívajú reklamné kampane i ďalšie prostriedky na propagáciu čítania. Napríklad akcia nazvaná *Národný rok čítania 2008* (*2008 National Year of Reading*) v Spojenom kráľovstve (Anglicko) bola celoštátnou kampanou uskutočnenou v spolupráci s rôznymi organizáciami v rámci celého sektoru zameraná na rozvoj čitateľskej kultúry v tejto krajine a na podporu čítania v rámci a nad rámec rodiny, ktorej cieľom bolo pomôcť vybudovať národ čitateľov.

V Taliansku sa v roku 2009 uskutočnila celoštátna iniciatíva *Leggere è il cibo della mente: passaparola!*, ktorá mala za cieľ zdôrazniť význam čítania pre nadobúdanie vedomostí, rast a rozvoj osobnosti. Išlo o kampan vednú prostredníctvom televíznej a rozhlasovej reklamy, inzercie v tlači, na internete a prostredníctvom billboardov.

4.2. Vzdelávanie učiteľov z hľadiska účinnej výučby čítania

Podľa Medzinárodného združenia pre čítanie (*International Reading Association – IRA*, 2007), majú kvalitní učitelia hlboké znalosti, jasnú stratégiu, oni sami veľa čítajú, čítanie vnímajú ako odbor, a zároveň dokážu využiť stratégiu učenia na to, aby žiakov k čítaniu motivovali a umožňujú im účinne sa zapojiť.

Americký Národný panel pre čítanie (*National Reading Panel*) tvrdí, že:

„Naučiť žiakov všetky úrovne stratégie porozumenia písanému textu predstavuje zložitú úlohu. Učiteľ si v tomto prípade nevystačí len so suverénnym zvládnutím obsahu textu, musí tiež veľmi dobre poznať samotné stratégie a vedieť, ktoré z nich najlepšie fungujú

u jednotlivých žiakov a rozličných tém textov, a vedieť aj to, ako najlepšie vyučovať využitie stratégie a predstaviť ju formou modelu“. ²⁴

Americká študijná skupina pre čítanie RAND (*RAND Reading Study Group*)²⁵ vymedzila tieto aspekty, ktorými sa vyznačujú dobrí učitelia vo vyšších ročníkoch primárneho či nižších ročníkoch sekundárneho vzdelávania:

- kladú náročnejšie otázky, ktoré nútia žiakov odvodzovať z daného textu a uvažovať nad rámec textu;
- pomáhajú čitateľom vytvárať súvislosti medzi textami, ktoré títo žiaci čítajú, a ich osobným životom a zážitkami;
- využívajú praktické materiály na čítanie so zodpovedajúcim stupňom náročnosti;
- sledujú pokrok žiakov pri čítaní a poskytujú im neformálne hodnotenie.

V súvislosti s výučbou dospievajúcich žiakov, ktorí majú problémy s čítaním, odborná správa projektu ADORE (Garbe et al., 2009)²⁶, ktorý sa uskutočnil v niektorých európskych krajinách, zdôrazňuje najmä skutočnosť, že učitelia musia mať príležitosť reflektovať to, ako proces čítania a myslenia prebieha nielen u nich samých, ale aj u ich žiakov. Okrem dôkladnej akademickej prípravy – kvalitného pedagogického vzdelania, učitelia musia systematicky rozvíjať aj ďalšie odborné znalosti a techniky čítania.

Vo Francúzsku, Švédsku a v Spojenom kráľovstve sa očakáva, že všetci noví učitelia, teda nielen učitelia daného vyučovacieho jazyka, budú schopní rozvíjať čitateľské zručnosti žiakov. Napríklad vo Švédsku by všetci budúci učitelia primárnej a nižšej sekundárnej úrovne vzdelávania mali byť schopní preukázať dostatočné znalosti o tom, aký význam má pre získavanie vedomostí to, že sa žiaci a deti naučia dobre čítať. Od budúcich učiteľov prvých troch ročníkov primárnej školy sa už očakávajú hlboké znalosti čítania. V niektorých krajinách si na pedagogických fakultách musia všetci budúci učitelia primárnej úrovne plánovať v rámci svojej pedagogickej praxe vzdelávanie v oblasti čítania, učiť ho a hodnotiť čitateľské schopnosti žiakov všetkých vekových skupín.

Súčasne sa tiež odporúča, aby učitelia pristupovali k rozvíjaniu čitateľských schopností svojich žiakov ako bádatelia. Musia byť preto veľmi dobre oboznámení s metodikou výskumu a jeho výsledkami vo vzťahu k rozvoju jazyka a gramotnosti. Dobrý učiteľ musí brať do úvahy pedagogický výskum k téme čitateľskej gramotnosti, ale aj to, ako sa žiaci naučia dobre čítať a ako môžu byť učitelia nápomocní tomuto procesu. Je len samozrejmé, že učitelia, ktorí vyučujú čítanie, musia sami disponovať vynikajúcimi čitateľskými schopnosťami. Magisterské programy pedagogických fakúlt preto zdôrazňujú tento aspekt už pri príprave a vzdelávaní budúcich učiteľov. V niektorých krajinách (Dánsko, Írsko, Spojené kráľovstvo a Nórsko) môžu plne kvalifikovaní učitelia získať dodatočnú

²⁴ NICHD (National Institute of Child Health and Human Development), 2000. *Report of the National Reading Panel. Teaching children to read: An evidence-based assessment of the scientific research literature on reading and its implications for reading instruction*. Reports of the subgroups (NIH Publication No. 00-4769). Washington, DC: U.S. Government Printing Office.

²⁵ RAND (Reading Study Group), 2002. *Reading for understanding: Towards an R&D program in reading comprehension*. Santa Monica, CA: RAND.

²⁶ Garbe, C., Holle, K. and Weinhold, S., 2009. *ADORE project: Teaching adolescent struggling readers. A comparative study of good practices in European countries*. Scientific report. Lueneburg, Germany: University of Lueneburg.

kvalifikáciu a stať sa učiteľmi so špecializáciou na výučbu čítania. V škole je hlavnou úlohou týchto učiteľov rozvíjať jazykové schopnosti detí, gramotnosť vrátane problémov s čítaním a písaním, hodnotenie a poradenstvo, ale aj praktickú pomoc triednym učiteľom vo veci použitia vhodných metód a výučbových materiálov, týkajúcich sa problematiky čítania.

Podmienkou rozvoja čitateľskej gramotnosti je kvalifikovaný učiteľ. Rada Európskej únie a zástupcovia vlád členských štátov sa na viacerých zasadnutiach zhodli na tom, aby v školách všetkých stupňov pôsobili kvalifikovaní učitelia, ktorí by počas svojej kariéry boli systematicky podporovaní a povzbudzovaní k trvalému obnovovaniu svojich pedagogických znalostí, odbornosti a schopností v súlade s požiadavkami tejto náročnej profesie, a aby učitelia vo vedúcich funkciách mali prístup k veľmi dobrej odbornej príprave riadenia a vedenia škôl. Následne bola formulovaná požiadavka, aby všetci začínajúci učitelia mohli využívať štrukturované programy podpory na počiatku profesionálnej dráhy.

Rada EÚ v súvislosti s uvedeným odporúča tiež jednotlivým členským štátom EÚ, aby venovali zvýšenú pozornosť predovšetkým príprave a vzdelávaniu učiteľov, ktoré musí byť excelentné, musí zodpovedať potrebám spoločnosti a musí byť založené na vyváženom prepojení fundovaného akademického výskumu a rozsiahlych praktických skúseností. Musí reflektovať aktuálne potreby a priority štátnej politiky vzdelávania a potreby trhu práce. Je nesmierne dôležité, aby počiatočné pedagogické vzdelávanie, jeho podpora v počiatočnej fáze kariéry a ďalšie profesijné vzdelávanie tvorili jeden súdržný celok. Osoby zodpovedné za odbornú-pedagogickú prípravu a ďalšie vzdelávanie učiteľov by mali disponovať excelentnou úrovňou dosiahnutého akademického vzdelania a dostatočnými praktickými skúsenosťami s vyučovaním, ako aj ďalšími schopnosťami nevyhnutnými na zabezpečenie podpory zvyšovania úrovne čitateľskej gramotnosti.

Rada EÚ v súvislosti s uvedeným odporúča jednotlivým členským štátom EÚ prehodnotiť najmä postupy pri výberovom konaní na post učiteľa tak, aby boli oslovení najschopnejší kandidáti s excelentným univerzitným pedagogickým vzdelaním a spomedzi nich vybraní iba tí najlepší uchádzači.

Je nesmierne dôležité, aby počiatočné pedagogické vzdelávanie, jeho podpora v počiatočnej fáze kariéry a ďalšie profesijné vzdelávanie tvorili jeden súdržný celok.

Rada EÚ síce pripúšťa, že jednotlivé európske systémy vzdelávania sa síce v mnohých ohľadoch líšia, avšak majú spoločný zámer získať a udržať čo najlepších učiteľov a vedúcich pracovníkov škôl s excelentným univerzitným pedagogickým vzdelaním s cieľom zaistiť vysoko kvalitné výsledky v oblasti vzdelávania. Z uvedeného dôvodu je preto nevyhnutné venovať mimoriadnu pozornosť vymedzeniu potrebného profilu budúcich učiteľov a vedúcich pracovníkov škôl, ich výberu a prípravy na plnenie príslušných úloh.

4.3. Podpora čítania v rodine

Deti sa učia čítať a osvojujú si túto schopnosť nielen v škole, ale aj pri iných príležitostiach mimo prostredia školy: školské prostredie tak nie je samo o sebe jediným činiteľom, ktorý má na rozvoj čítania vplyv. Rodičia, ktorí radi čítajú a chcú sa o túto záľubu deliť spolu so svojimi deťmi, podporujú ich kladný vzťah k čítaniu. Domáce aktivity zamerané na čitateľskú gramotnosť v ranom veku tvoria základ pre to, aby sa deti naučili čítať v škole. V neskoršom veku upevňuje čitateľské schopnosti čítanie vo voľnom

čase a čítanie pre radosť, čím sa stále zvyšuje objem toho, čo deti prečítajú. Deťom, ktoré viac čítajú, ide čítanie lepšie. Prejavuje sa tu tzv. Matúšov efekt, ktorý sme už spomínali: vzrastajúce schopnosti motivujú a vysoká motivácia vedie k ďalšiemu čítaniu, čo opäť zlepšuje schopnosti. Samotnú motiváciu k čítaniu ovplyvňuje čitateľské prostredie a kultúra, ktorá čitateľov obklopuje. Pre rozvoj čitateľskej gramotnosti je mimoriadne dôležité, aby boli deti doma v rodinnom prostredí obklopené knihami v atmosfére čítania a mali tiež k dispozícii noviny a časopisy. V širšom zmysle je život v prostredí, ktoré si čítanie cení, zásadne dôležité pre to, aby deti získali čitateľské kompetencie.

Aktivity v oblasti gramotnosti, do ktorých sa zapájajú rodičia, majú pre vývoj čitateľských zručností detí zásadný význam, a to najmä v predškolskom veku. Zapojenie rodičov do vzdelávania detí a predovšetkým do rozvoja ich čitateľskej gramotnosti, ovplyvňuje motiváciu detí a ich výsledky v čítaní. Gramotnosť rodiny a domova má na dieťa v ranom veku najväčší vplyv.

Z prieskumov PISA 2000 a 2009 vyplynulo^{27, 28}, že pre mládež vo veku 15 rokov je z hľadiska rozvoja čitateľskej gramotnosti veľmi dôležitá rôznorodosť materiálu, ktoré majú k dispozícii na čítanie a čitateľská aktivita. Žiaci, ktorí pravidelne čítajú beletriu a ďalšie materiály, napr. časopisy, noviny a nebeletristickú literatúru, boli zvyčajne v čitateľských prieskumoch mimoriadne úspešní. Čítanie komixových kníh s lepšími čitateľskými výkonmi spojené nebolo. Ani čítanie materiálov na internete nemalo na úroveň čitateľskej gramotnosti taký pozitívny a výrazný vplyv ako čítanie tlačенých textov prostredníctvom kníh a printových médií.

Výsledky prehľadu, ktorý zostavil *Národný panel pre ranú gramotnosť* (*National Early Literacy Panel – NELP*)²⁹, ukazujú, že čitateľské aktivity, ktorým sa rodičia doma venujú, pomáhajú rozvíjať zručnosti a schopnosti dieťaťa v oblasti rečového prejavu i základných kognitívnych schopností. Rodičia sa môžu zapojiť rozličným spôsobom. Napríklad môžu deti učiť špecifickým zručnostiam v oblasti gramotnosti – ako je abeceda, čítanie slov a spojitosť medzi písmenami a hláskami, ďalej môžu načúvať, ako dieťa číta, a napokon čítať dieťaťu.

Zapojenie rodičov možno podporiť pomocou rodinných programov zameraných na rozvoj čitateľskej gramotnosti, čo potvrdzujú aj výsledky výskumných prác (NELP, 2008).

Výkonná agentúra pre vzdelanie, kultúru a audiovizuálnu oblasť (EACEA P9 Eurydice)³⁰ v materiáli zameranom na rozvíjanie čitateľskej gramotnosti konštatuje, že tvorcovia politiky môžu hrať dôležitú úlohu okrem iného napríklad aj prostredníctvom dotovania detských kníh a ich poskytovaním chudobnejším domácnostiam, ako aj tým, že budú podporovať rodinné programy rozvíjajúce čitateľskú gramotnosť. Pre dospelých je podľa autorov tohto textu zásadne dôležité, aby sa výdatne podporovali ich čitateľské aktivity, a to najmä pokiaľ ide o čítanie širokého spektra materiálov.

²⁷ OECD, 2002. *Reading for change: performance and engagement across countries: results from PISA 2000*. Paris: OECD.

²⁸ OECD, 2010d. *PISA 2009 Results: Learning to Learn – Student Engagement, Strategies and Practices (Volume III)*. Paris: OECD.

²⁹ NELP (National Early Literacy Panel), 2008. *Developing early literacy: report of the National Institute for Literacy* (2008). Washington, DC: U.S. Government Printing Office.

³⁰ EACEA P9 Eurydice, 2011: *Teaching Reading in Europe: Contexts, Policies and Practices*. (<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice>).

5. Čitateľská gramotnosť v Slovenskej republike

5.1. Opis východiskového stavu

Slovenská republika dosiahla v čitateľskej gramotnosti výkon na úrovni **463 bodov** a nachádza sa na 32. mieste v rámci 34 krajín OECD a na 43. mieste zo všetkých 65 zúčastnených krajín. Z krajín OECD dosiahli signifikantne nižšie výsledky v porovnaní so SR iba Čile a Mexiko. Aj v predchádzajúcich cykloch sa výkony **slovenských žiakov** v čitateľskej gramotnosti nachádzali **pod priemerom zúčastnených krajín OECD**. **Oproti roku 2009 sa však priemerný výkon našich žiakov ešte znížil o 14 bodov a zastúpenie rizikovej skupiny sa zvýšilo o 6 %**. Výsledkom je, že až 28,2 % žiakov sa svojím výkonom zaradilo do rizikovej skupiny, čo znamená, že títo žiaci nedisponujú ani najzákladnejšími čitateľskými zručnosťami, ktoré sú tak potrebné pre ďalšie vzdelávanie. **Pokles vedomostnej úrovne sa týka takmer všetkých typov škôl** (s výnimkou 4-ročných gymnázií). Oproti roku 2009 došlo k nárastu rizikovej skupiny žiakov (s najnižšou úrovňou vedomostí) **na základných školách, na SOŠ v učebných odboroch (SOV) a na SOŠ v študijných odboroch (ÚSOV)**. Alarmujúci je však pokles zastúpenia žiakov v najvyššej (top) vedomostnej úrovni **na 8-ročných gymnáziách**.³¹ Podľa výsledkov medzinárodných štúdií z cyklu 2009, v ktorom bola čitateľská gramotnosť hlavnou testovanou oblasťou, sa Slovenská republika so svojimi výsledkami zaradila medzi krajiny s najvyšším rozdielom medzi výkonmi dievčat a chlapcov v prospech dievčat. Pri porovnaní výkonov slovenských chlapcov a dievčat na škálach činností a formy textov sa preukázalo, že dievčatá dosahujú lepšie výsledky vo všetkých ukazovateľoch. Rozdiel v neprospech chlapcov na jednotlivých škálach podľa kognitívnych činností i foriem textov sa pohybuje od 41 po 57 bodov, čo predstavuje takmer celú jednu úroveň.³² Chlapci čítajú menej často ako dievčatá, majú odlišné preferencie vo výbere typov textov a pri čítaní využívajú odlišné čitateľské stratégie. Dievčatá častejšie čítajú beletriu a časopisy, zatiaľ čo väčšie percento chlapcov než dievčat číta noviny a komiksy.

Vo všetkých zúčastnených krajinách OECD dosiahli žiaci, ktorí radi čítajú pre potešenie, signifikantne lepšie výsledky než žiaci, ktorí čítajú najmenej. Percento žiakov, ktorí vôbec nečítajú pre potešenie, predstavuje celkovo až alarmujúcich 41 %³³. Z hľadiska typov textov sa preukázalo, že dobrý výkon v čítaní zvyčajne súvisí s čítaním beletrie, obzvlášť dobré výsledky však dosiahli žiaci, ktorí čítajú rozmanité druhy textov (OECD, 2010b, s. 38). Z hľadiska formy textov sa Slovenská republika zaradila do skupiny krajín, v ktorých nie je zásadný rozdiel vo výkone v čítaní súvislých a nesúvislých textov.

Jeden z najvýraznejších vplyvov na výsledky žiakov v SR má sociálne zázemie žiakov. Žiaci s najnižším socioekonomickým statusom výrazne zaostávajú v porovnaní so žiakmi s najvyšším ekonomickým statusom.

Rozvíjanie čitateľskej gramotnosti vo vyučovacom procese sledovala Štátna školská inšpekcia v období školských rokov 2010/2011 a 2011/2012 (335 kontrolovaných škôl) v rámci vykonávania komplexných inšpekcií. Školskí inšpektori sústredili pozornosť na činnosti učiteľov a žiakov súvisiace s rozvíjaním ČG spolu na 9 829 vyučovacích hodinách

³¹ Zdroj: *Výsledky PISA 2012*. www.nucem.sk/sk/medzinarodne_merania/project/5.

³² Heldová, D. a kol., 2013: *Výsledky štúdie OECD PISA 2009 zaoštrenej na čitateľskú gramotnosť*. NÚCEM, Bratislava.

³³ OECD, 2010b. The impact of the 1999 education reform in Poland. *OECD Education Working Paper* No. 49. EDU/WKP(2010)12.

v predmetoch takmer všetkých vzdelávacích oblastí (okrem oblasti zdravie a pohyb) v ročníkoch 1. – 9. a v 0. ročníku.

Ďalším zdrojom informácií boli zistenia z dotazníka zadávaného riaditeľom kontrolovaných škôl, z overovania informácií prehliadkou školy, rozhovormi s vedením školy a s pedagogickými zamestnancami. Štátna školská inšpekcia získala údaje aj rýchlym zberom informácií uskutočneným prostredníctvom internetu, do ktorého sa zapojilo 1 476 riaditeľov základných škôl.

V predchádzajúcich častiach sme poukázali na priaznivý vplyv, ktorý má čítanie rodičov na čítanie ich detí. Zaujímavé výsledky medzi vzťahom k čítaniu rodičov a ich detí priniesla štúdia PIRLS, ktorá prostredníctvom dotazníka o čítaní zbiera údaje od rodičov. V skupine žiakov s pozitívnym vzťahom k čítaniu má 46 % z nich aj rodiča s pozitívnym vzťahom k čítaniu a iba 7 % z nich má rodiča s negatívnym vzťahom k čítaniu. Môžeme teda opäť zopakovať, že ak dieťa rado číta, je relatívne vysoká pravdepodobnosť, že aj jeho rodič rád číta. Vzťah rodiča k čítaniu má súvislosť aj s výkonom ich detí v čítaní. Deti rodičov s negatívnym vzťahom k čítaniu dosiahli v priemere o 47 bodov menej než deti rodičov s pozitívnym vzťahom k čítaniu.

Viacere výskumy ukazujú významný pozitívny vplyv takýchto rozvíjajúcich aktivít na neskorší výkon v čitateľskej gramotnosti žiakov. V štúdii PIRLS 2011³⁴ boli rodičia na základe odpovede na otázku, ako často s deťmi robili rôzne predškolské stimulujúce aktivity, rozdelení do troch kategórií – často, niekedy a nikdy či takmer nikdy. 47 % slovenských žiakov má rodiča zaradeného do kategórie často, 51 % do kategórie niekedy a iba 2 % do kategórie nikdy či takmer nikdy. Najvyšší výkon v čítaní dosiahli žiaci z kategórie často, štatisticky významne nižší výkon dosiahli žiaci z kategórie niekedy a opäť štatisticky významne nižší výkon dosiahli žiaci z kategórie nikdy či takmer nikdy³⁵.

V školách je potrebné zabezpečiť žiakom prístup ku knihám a vytvoriť podmienky na čítanie. V menších školách by túto úlohu mohli plniť triedne knižnice alebo čitateľský kútik. Avšak vybavenosť škôl knižnicami sama o sebe nestačí. V medzinárodných štúdiách sa zatiaľ nepotvrdil jednoznačný vzťah medzi dostupnosťou knižníc a dobrým výkonom žiakov v čítaní. Samotná dostupnosť knižníc (čitateľských kútikov) ešte nie je zárukou toho, že ju žiaci budú aj využívať.

V štúdii PISA 2009 sa napríklad ukázalo, že dostupnosť školskej knižnice a ani jej kvalita nemá veľký vplyv na využívanie knižnice (či už školskej alebo inej): približne rovnaké percento žiakov uviedlo využívanie knižnice, bez ohľadu na to, či je v škole knižnica dostupná, alebo nie. To potvrdzujú aj údaje za Slovenskú republiku, že až 54 % 15-ročných žiakov si nepožičiava knihy na čítanie pre vlastné potešenie nikdy.

³⁴ PIRLS 2011 *International Results in Reading*. International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA, 2012, pirls.bc.edu).

³⁵ Galádová, A. a kol., 2013: *Trendy úrovně klíčových kompetencí žáků 4. ročníka základných škôl. Národná správa z medzinárodných výskumov PIRLS 2011 – čitateľská gramotnosť a TIMSS 2011 – matematika a prírodné vedy*. NÚCEM, Bratislava.

5.2. Strategický cieľ: zlepšiť výsledky slovenských žiakov

V predchádzajúcich častiach bolo už zdôraznené, že čitateľská gramotnosť sa považuje za **existenčnú a základnú kompetenciu** vzdelaného človeka, bez ktorej nemožno dosiahnuť všetky ďalšie kompetencie. Nároky na čitateľskú zručnosť sa stále zvyšujú a jednotlivci sa ocitajú pred nutnosťou pracovať s textovými informáciami novými a komplikovanejšími spôsobmi. Ukazuje sa, že čoraz viac žiakov a dospelých osôb má **problém so základnými jazykovými zručnosťami**, ako je napríklad **slovná zásoba a jazyková vybavenosť**. Ide pritom o nevyhnutný základ pre vývoj vyšších úrovní čitateľskej gramotnosti.

Zvyšovanie úrovne tejto kľúčovej kompetencie zasahuje všetky generácie, tak predškôľakov, žiakov, študentov, ako aj seniorov, ďalej všetky oblasti života (práca, voľný čas, kultúra, ekonomika, zdravotníctvo atď.) a tiež všetky prostredia – školu, rodinu, pracovné tímy.

Výsledky štúdie PISA považujú žiakov s nedostatočnou, nízkou úrovňou čitateľskej gramotnosti za **rizikovú skupinu obyvateľstva**, ktorá bude v budúcnosti pre spoločnosť príťažou, pretože bude vyžadovať zvýšené náklady na sociálnu a zdravotnú starostlivosť. Čím dlhšie bude tento problém zanedbávaný, tým viac bude spoločnosť finančne zaťažovať.

Z uvedených dôvodov vláda Slovenskej republiky určila v *Národnom programe reforiem Slovenskej republiky 2012* za strategický cieľ **zlepšiť úroveň čitateľskej gramotnosti nad úroveň priemeru krajín OECD**, a to už v najbližšom medzinárodnom testovaní čitateľskej gramotnosti v roku 2018 – až vtedy sa bude dať posúdiť, či obsahová reforma a aktivity, ktoré boli a budú realizované so zámerom rozvíjať čitateľskú gramotnosť žiakov priniesli výsledky. Výhody reforiem a investícií do vzdelávania sa spravidla prejavujú s výrazným časovým odstupom, preto sa niekedy podceňuje nielen ich hodnota, ale aj dôležitosť potreby samotného zlepšenia.

V nadväznosti na tieto skutočnosti ministerstvo formulovalo v decembri 2012 materiál *Opatrenia na zlepšenie úrovne čitateľskej gramotnosti v Slovenskej republike*, určený pre vnútornú potrebu Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, Štátnu školskú inšpekciu (ŠŠI), ako aj pre vybrané PRO: Štátny pedagogický ústav (ŠPÚ), Štátny inštitút odborného vzdelávania (ŠIOV), Metodicko-pedagogické centrum (MPC), Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania (NÚCEM) a Slovenskú pedagogickú knižnicu (SPK).

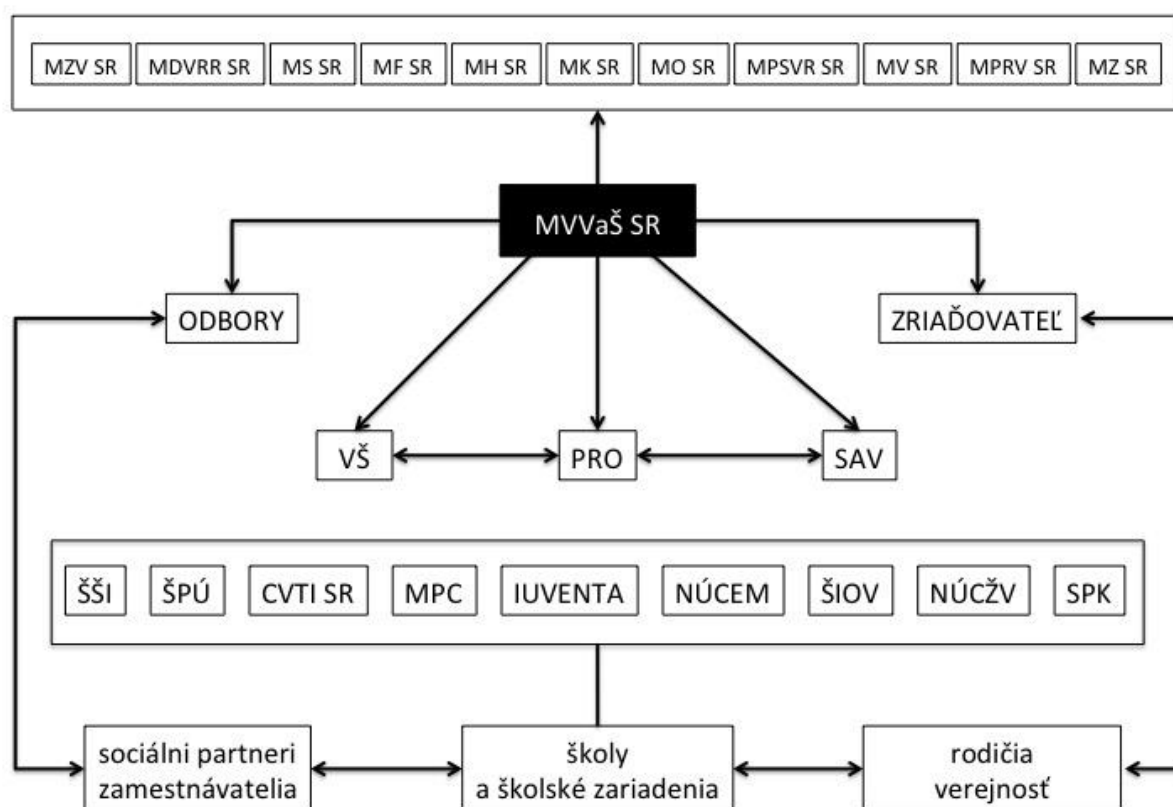
V citovanom materiáli boli stanovené napríklad aj tieto špecifické ciele:

- **V testovaní PISA 2018 dosiahnuť úroveň čitateľskej gramotnosti nad úroveň priemeru krajín OECD.**
- **V testovaní PISA 2018 zvýšiť počet žiakov s najvyššou úrovňou gramotnosti na priemer krajín OECD.**

6. Národná stratégia zvyšovania úrovne a kontinuálneho rozvíjania ČG

6.1. Strategickí partneri

Čitateľská gramotnosť sa považuje za **existenčnú a základnú kompetenciu** vzdelaného človeka, bez ktorej nemožno dosiahnuť všetky ďalšie kompetencie. Nároky na čitateľskú zručnosť sa stále zvyšujú a jednotlivci musia pracovať s textovými informáciami novými a komplikovanejšími spôsobmi. Keďže výsledky medzinárodných výskumov ukázali nedostatočnú úroveň čitateľskej gramotnosti slovenských žiakov, upozornili na nevyhnutnosť systematického prístupu v tejto oblasti, čo viedlo k vytvoreniu *Národnej stratégie zvyšovania úrovne a kontinuálneho rozvíjania čitateľskej gramotnosti*. Za jej realizáciu nie je zodpovedné iba ministerstvo školstva, ale aj ďalšie ministerstvá, ako aj rozličné vládne inštitúcie a mimovládne organizácie. Nasledujúca schéma identifikuje strategických partnerov, ktorí vstupujú do spolupráce v oblasti vzdelávania a procesu implementácie stratégie zvyšovania úrovne a kontinuálneho rozvíjania čitateľskej gramotnosti.

6.2. Základné princípy národnej stratégie

- **Princíp vedomia významu a problému gramotnosti**

Akceptovanie existencie problému nízkej úrovne čitateľskej gramotnosti žiakov/mládeže/dospelých odbornou i laickou verejnosťou – kľúčovú úlohu tu zohrávajú médiá.

- **Princíp komplexného prístupu**

Potreba zvyšovania úrovne čitateľskej gramotnosti zasahuje všetky generácie – predškolákov, školákov, seniorov, ako aj všetky oblasti (práca, voľný čas, kultúra, zdravotníctvo atď.) a tiež všetky prostredia – školu, rodinu, pracovné tímy.

- **Princíp prístupu pre všetkých**

Zabezpečenie podpory vo formálnom i neformálnom vzdelávaní. Vychádza sa z potrieb jednotlivcov a konkrétneho prostredia (kľúčovú úlohu tu zohrávajú knižnice).

- **Princíp partnerstva**

Spolupráca rozličných subjektov je nevyhnutná na národnej, regionálnej i lokálnej úrovni.

- **Princíp odbornosti**

V oblasti zvyšovania gramotnosti pôsobia odborníci, ktorí si svoju kvalifikáciu stále dopĺňajú a zvyšujú.

- **Princíp hodnotenia a sebahodnotenia**

Na realizáciu zvyšovania úrovne gramotnosti v súlade s potrebami konkrétneho prostredia je nevyhnutné systematicky sledovať a reflektovať vývoj úrovne gramotnosti.

6.3. SWOT analýza

Na úvod tejto časti chceme poznamenať, že expertná skupina využila pri vytváraní SWOT analýzy kvalitatívnu formu, a to brainstorming, ako aj metódu získavania expertných výpovedí prostredníctvom riadenej diskusie.

Silné stránky:

Participácia viacerých inštitúcií na riešení problematiky čitateľskej gramotnosti.

Pravidelné trojročné testovanie, pravidelné výstupy a porovnania výstupov, možnosť sledovať trendy vo výsledkoch žiakov SR nielen vo výkonoch, ale aj v postojoch k čítaniu a ďalších ukazovateľoch prostredníctvom medzinárodných štúdií.

Existencia systému národného testovania.

Existencia celoslovenských projektov na podporu rozvoja čitateľskej gramotnosti.

Organizovanie aktivít a projektov mimo formálneho vzdelávania.

Revitalizácia školských knižníc, modernizovanie a dopĺňanie knižničného fondu.

Existujúce akreditované vzdelávacie programy kontinuálneho vzdelávania pre učiteľov.

Databáza vyškolených učiteľov a lektorov v oblasti čitateľskej gramotnosti.

Vytvorené metodické príručky a učebné texty pre učiteľov.

Zverejnené ukážkové úlohy testovania PISA.

Školský vzdelávací program vytvorený prostredníctvom dvojúrovňového kurikula – voliteľné/ disponibilné hodiny.

Digitálne vzdelávacie obsahy, existujúce platformy pre digitalizáciu.

Prevaha účasti učiteľov 1. stupňa a učiteľov slovenského jazyka a literatúry na vzdelávacích aktivitách týkajúcich sa rozvíjania čitateľskej gramotnosti.

Slabé stránky:

Nedostatok systémového prístupu k problematike rozvíjania čitateľskej gramotnosti vo vzdelávaní; projekty zamerané na rozvoj a podporu čitateľskej gramotnosti realizované len na vzorke škôl.

Absentuje celoštátny koordinačný subjekt na podporu národnej stratégie na rozvíjanie čitateľskej gramotnosti.

Chýba stratégia rozvoja čitateľskej gramotnosti na úrovni školy, školského zariadenia; v školských vzdelávacích programoch nie sú stanovené konkrétne ciele na zvyšovanie úrovne čitateľskej gramotnosti.

Chýbajú výskumy učiteľov zamerané na čitateľskú gramotnosť, ktoré by mali zlepšiť ich výučbové postupy.

Na úrovni školy nie sú vypracované kritériá na hodnotenie zručností, ktoré súvisia s meraním úrovne čitateľskej gramotnosti, ani nástroje na zisťovanie pokroku žiakov v tejto oblasti.

Podceňovanie problematiky čitateľskej gramotnosti a výsledkov medzinárodných štúdií.

Učiteľom chýba komplexný pohľad na problematiku rozvíjania čitateľskej gramotnosti na všetkých stupňoch vzdelávania.

Neexistuje informácia o úrovni čitateľskej gramotnosti učiteľov.

Nedostatočný rozvoj čitateľskej gramotnosti u študentov pedagogických fakúlt – budúcich učiteľov.

Pedagogická verejnosť často vníma čitateľskú gramotnosť len ako súčasť predmetu materinský jazyk a literatúra.

Stereotypy vo vzdelávaní – zameranosť na obsah a na nižšie kognitívne funkcie – a pretrvávajúce dominantné postavenie učiteľa pri sprostredkovaní obsahu.

Obmedzené využívanie rozmanitých učebných a informačných zdrojov.

Nízka frekvencia práce s nesúvislými textami.

Slabá schopnosť súčasného vzdelávacieho systému eliminovať a kompenzovať rozdiely medzi žiakmi, ktoré sú dané odlišnou úrovňou podnetnosti ich domáceho zázemia.

Čitateľská gramotnosť sa nerozvíja prierezovo vo všetkých predmetoch, absentujú kvalitné podporné nástroje pre učiteľov (učebnice, metodiky, webový portál, poradenská činnosť).

Absencia povinnej literatúry v školských knižniciach v predmete slovenský jazyk a literatúra v súvislosti s vyšším sekundárnym vzdelávaním ISCED 3.

Príležitosti:

Zpracovanie obsahu z oblasti čitateľskej gramotnosti do vysokoškolského štúdia pedagogických a iných odborov.

Vytvorenie systému spolupráce a podpory škôl a školských zariadení v oblasti rozvíjania čitateľskej gramotnosti.

Zavedenie špecializácie a postgraduálneho štúdia z oblasti čitateľskej gramotnosti.

Zpracovanie strategických cieľov školy týkajúcich sa rozvíjania čitateľskej gramotnosti do inovovaných školských vzdelávacích programov.

Zvýšenie počtu realizátorov programov zameraných na čitateľskú gramotnosť.

Zaistenie spolupráce rôznych inštitúcií na rozličných úrovniach.

Zvýšenie počtu realizačných programov a ich prístup vo všetkých regiónoch.

Existencia overených výstupov a prínosov z realizovaných projektov a ich implementovanie na národnej úrovni.

Čítanie trénuje a cibrí lineárne, postupné, sekvenčné myslenie, ako aj sústredenosť a koncentráciu. Vytvára u ľudí návyk a spôsobilosti, ktoré tvoria základ tvorivého myslenia.

Čitateľská gramotnosť predstavuje kľúčovú kompetenciu pre život v 21. storočí a má mimoriadny vplyv pre efektívne fungovanie trhu práce.

Výzvy na celonárodné projekty podporované z ESF na vzdelávanie celých kolektívov v oblasti ČG vrátane prípravy podporných textov a nákupu kníh do školských knižníc pre jednotlivé predmety a všetky stupne vzdelávania.

Ohrozenia/riziká:

Čoraz viac žiakov a dospelých osôb má **problém so základnými jazykovými zručnosťami**, ako je napríklad **slovná zásoba a jazyková vybavenosť**. Ide pritom o nevyhnutný základ pre vývoj vyšších úrovní čitateľskej gramotnosti.

Nedostatočné povedomie širokej verejnosti o význame čitateľskej gramotnosti pre sebarealizáciu jednotlivca a život v spoločnosti.

Existencia fenoménu **bibliofóbie** alebo tzv. **a-gramotnosti** u žiakov a mládeže. Ide o rozhodnutie nečítať napriek schopnosti čítať – trvalá ľahostajnosť voči knihám a čítaniu, čo predstavuje úplne nový postoj ku knihám, ktoré predstavujú základnú zásobáreň civilizácie.

Zmena voľného času a záujmov žiakov/mládeže/dospelých.

Chýba vôľa k námahe, cviku, sebadisciplíne, ktorá by účinne kontrolovala vôľu k pohodliu.

Žiaci/mládež nepoužívajú internet iba na vyhľadávanie informácií, či dokonca na učenie sa, ako sa to často naivne predpokladá. Najčastejšie ho používajú na komunikáciu s priateľmi, sťahovanie hudby a hier – teda na zábavu.

Žiaci/deti/mládež/dospelí uprednostňujú pred čítaním lákavejšiu zábavu (TV, internet, počítačové hry).

Nedostatočný záujem, podpora a spoluúčasť na rozvoji čitateľskej gramotnosti u rodičov detí zo sociálne znevýhodneného prostredia.

Digitálne rozptyľovanie vedie takmer k nepretržitému preťažovaniu kognitívnych schopností a pozornosti. Dochádza ku kognitívnemu zahlteniu mozgu, čím sa znižuje kvalita rozhodnutí a volieb jednotlivca a narastá úzkosť.

Digitálna demencia. Digitálne médiá vedú k tomu, že mozog menej používame, čím jeho výkonnosť časom klesá. U mladých ľudí sa tým oneskoruje vývoj mozgu, ich duševná výkonnosť zostáva od počiatku pod úrovňou svojich možností. Netýka sa to iba nášho myslenia, ale aj vôle, emócií a predovšetkým sociálneho správania.

Nedostatočná a nevyzretá čitateľská gramotnosť vedie v konečnom dôsledku k vážnym problémom pri štúdiu, ako aj pri uplatňovaní nárokov na trhu práce.

Nezpracovanie stratégie čitateľskej gramotnosti do školských programov.

Nezpracovanie stratégie čitateľskej gramotnosti do prípravy budúcich učiteľov.

Formálny prístup k realizácii stratégii, tzn. stratégia zaradovaná len „na papieri“.

6.4. Hlavné oblasti intervencie a odporúčania

OBLASŤ	ODPORÚČANIA
Legislatíva	Prehodnotenie právnych predpisov, dôraz a doplnenie na zabezpečenie rozvoja čitateľskej gramotnosti: <i>uplatňovať organizačné formy vyučovania, ktoré podporujú spoluprácu medzi žiakmi (kooperatívne a skupinové vyučovanie), podporujú aktivitu najmä na strane žiakov (projektové vyučovanie), zohľadňujú odlišnosti, záujmy a dispozície jednotlivých žiakov (individualizované vyučovanie), prepájajú poznatky z rozličných vzdelávacích predmetov (integrované tematické vyučovanie), a to na všetkých úrovniach vzdelávania;</i> <i>koncipovať štruktúru kurikulárnych dokumentov v budúcnosti tak, aby bola čitateľská gramotnosť čo najviac začlenená do formulácií očakávaných výstupov a súčasne, aby očakávané výstupy pokrývali všetky zásadné ciele v oblasti čitateľskej gramotnosti;</i> <i>tvorba učebných zdrojov; metodologicky obohatiť výskum učebníc a učebných zdrojov, skúmať ich fungovanie v reálnom vyučovaní: zistiť, ako učitelia využívajú učebnice pri vyučovaní a ako modifikujú obsah učebníc. Učebnice sú edukačným médium, predstavujú určitú formu kurikula, a to projektovú formu: manifestujú obsahy vzdelávania vymedzované v kurikulárnych dokumentoch;</i> <i>kvalifikačné predpoklady, osobitné kvalifikačné požiadavky, požiadavky vzdelania a profesijný rozvoj pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov – zákon č. 317/2009 Z. z. o pedagogických a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Na zlepšenie jazykovej praxe v základných a stredných školách zaviesť základy jazykovej prípravy (štylistika, rétorika, praktická komunikácia) pre všetkých poslucháčov, budúcich učiteľov. Organizovať pre všetkých pedagogických zamestnancov pravidelné vzdelávanie z jazykovej kultúry zamerané na zvyšovanie úrovne jazykového prejavu učiteľov a ostatných zamestnancov;</i> <i>zmena systému hodnotenia školských výkonov žiakov v súlade so ŠVP, ktorý je orientovaný na kompetencie, vytvoriť metodiku hodnotenia žiakov s kritériami hodnotenia a indikátormi.</i> Prehodnotenie kompatibility a nadväznosti právnych predpisov jednotlivých rezortov vo väzbe na čitateľskú gramotnosť. Napríklad zákon č. 618/2003 Z. z. o autorskom práve a právach súvisiacich s autorským právom (autorský zákon), prípadne zákon č. 189/2015 Z. z. o kultúrno-osvetovej činnosti. Školám, ktoré majú zriadenú školskú knižnicu, ukladá práva a povinnosti zákon č. 126/2015 Z. z. o knižniciach a o zmene a doplnení zákona č. 206/2009 Z. z. o múzeách a o galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov v znení zákona č. 38/2014 Z. z.

Riadenie	Zadefinovanie informačných tokov. Vytvorenie stálej skupiny expertov, resp. koordinačnej rady pri ministerstve školstva, ktorá sa bude pravidelne stretávať a zabezpečovať kontinuitu a vyhodnocovanie súčinnosti procesov a intervencií. Zefektívniť komunikáciu medzi participujúcimi inštitúciami („stakeholdermi“).
Realizácia	Zvýšenie počtu realizátorov programov čitateľskej gramotnosti. Zvýšenie počtu realizačných programov a prístup vo všetkých regiónoch. Zaistenie spolupráce rozličných inštitúcií na rozličných úrovniach. Vytvorenie akčných plánov realizácie národnej stratégie jednotlivých realizátorov vo vzájomnej súčinnosti.
Koncepcia vzdelávania	Doplnenie ŠVP, v intenciách jednotlivých úrovní čitateľskej gramotnosti a s dôrazom na efektívny rozvoj predčitateľskej gramotnosti. Inovovať pedagogické dokumenty, metodické materiály a učebnice. Odporúčať riaditeľom základných škôl a stredných škôl, aby aktivity zamerané na podporu čítania žiakov zapracovali do školských vzdelávacích programov. Stratégia na podporu čítania žiakov v školách, ktorej súčasťou by bolo aj aktívne využívanie školských knižníc (čitateľského kútika) ako súčasti školských vzdelávacích programov. Vývoj a realizáciu verejne dostupných programov vo formálnom či neformálnom vzdelávaní na zvyšovanie čitateľskej gramotnosti, ktoré sa realizujú tak na národnej, ako aj na lokálnej úrovni s cieľom osloviť rozličné cieľové skupiny. Podpora implementovania čitateľských stratégií v procese vzdelávania na všetkých úrovniach v pedagogickej dokumentácii, nástrojoch monitorovania, kontroly a hodnotenia. Zabezpečenie kontinuálneho a systematického prepojenia predčitateľskej gramotnosti s čitateľskou gramotnosťou; v rozvíjaní čitateľskej gramotnosti je potrebné akcentovať systematické postupovanie podľa jednotlivých úrovní gramotnosti medzinárodnej štúdie PISA. Explicitne zadefinovať hlavný cieľ čítania – čítanie s porozumením. Nastaviť požiadavky v pedagogických dokumentoch tak, aby bolo možné do vyučovania v rámci predmetu slovenský jazyk a literatúra implementovať jednu hodinu čítania týždenne podľa vlastného výberu.
Učiteľ	Prehodnotenie konceptu prípravy a profesijného rastu PZ a OZ a systematické zakomponovanie obsahov z oblasti vývoja čitateľskej gramotnosti v pregraduálnom a postgraduálnom vzdelávaní všetkých PZ a OZ. Vymedzenie potrebného profilu budúcich učiteľov a vedúcich pracovníkov škôl, ich výber a prípravu s ohľadom na plnenie príslušných úloh. Čitateľskú gramotnosť realizovať vo všetkých vzdelávacích oblastiach.

	Vyučovacie hodiny, ktoré sú zamerané na osvojenie si správnych stratégií pri čítaní s porozumením a na vyhľadávanie informácií v súvislosti s edukačným obsahom, realizovať v spolupráci so školským knihovníkom/knihovníčkou v priestoroch školskej knižnice alebo uskutočňovať v spolupráci s verejnou knižnicou v jej priestoroch. Zabezpečiť vzdelávanie učiteľov pre potreby nového systému hodnotenia žiackych výkonov. Zaviest' špecializáciu a postgraduálne štúdium z oblasti čitateľskej gramotnosti. Zabezpečovať permanentné odborné vzdelávanie pracovníkov v programoch z oblasti vývoja gramotnosti s ohľadom na posledné výsledky v teórii a praxi (úspešné príklady). Pripravovať pracovníkov na uskutočňovanie neformálneho vzdelávacieho procesu. Pristupovať k učiteľom ako k partnerom. Jasne definovať ciele smerom k učiteľom.
Podpora	Doplnenie učebníc, učebných zdrojov, textov, metodík a podporných materiálov v súvislosti s úlohami zameranými na rozvoj čitateľskej gramotnosti v printovej a aj všeobecne prístupnej digitálnej podobe. Podpora dobudovania knižníc (nielen školských knižníc, ale aj verejných a akademických knižníc, informačných fondov a kabinetných zbierok) tak, aby mohli v zmysle <i>Koncepcie celoživotného vzdelávania v Slovenskej republike</i> plniť úlohy kultúrnych a informačných centier celoživotného vzdelávania. Podpora celoživotného vzdelávania a skvalitnenie systému riadenia ľudských zdrojov pre oblasť rozvoja čitateľskej gramotnosti. Vytváranie kvalitných učebných materiálov a pomôcok na hodnotenie dosiahnutej úrovne gramotnosti. Zriaďovateľom školských knižníc sa odporúča, aby pri dostatočnom objeme finančných prostriedkov zo zdrojov zriaďovateľa školy zvýhodnili činnosť školskej knižnice a zvlášť školského knihovníka/knihovníčky ako vykonávateľa/vykonávateľky odborných knižničných činností a organizátora/organizátorky kultúrnych podujatí a výchovno-vzdelávacích podujatí. Vytvoriť portál pre učiteľov, kde nájdu všetky potrebné informácie (všetky aktuálne informácie a novinky v oblasti vzdelávania, inovované metodiky, príručky a pod.).
Popularizácia/ publicita	Zlepšenie informovanosti v médiách a povedomia odbornej aj laickej verejnosti o význame a zmysle rozvoja čitateľskej gramotnosti. Vyhlasiť školský rok 2016/2017 za Rok čitateľskej gramotnosti ako rok začiatku realizácie národnej stratégie, ktorý bude sprevádzať intenzívna medializácia prostredníctvom opakovanej kampane na zvýšenie povedomia rodičov a verejnosti o čitateľskej gramotnosti a národnej stratégii. Túto kampaň navrhujeme rozšíriť aj o športové činnosti, ako

	napríklad beh, ktorý je súčasťou väčšiny druhov športov a tréningov športovcov. Beh patrí k základným pohybom človeka, zvyšuje odolnosť voči únave, z psychického hľadiska pomáha vybudovať sebadôveru, prispieva k zvyšovaniu celkovej vytrvalosti organizmu, koncentrácie a sústredenia. Pri športových aktivitách nejde iba o pohyb s jeho pozitívnymi účinkami na telesný rozvoj a zdravie, ale aj o tréning vôle. U detí sa formujú vlastnosti a schopnosti smerované k vlastnej osobnosti a výkonnosti (trpezlivosť, nezdolnosť, odvaha, vytrvalosť, zameranosť na cieľ, prekonávanie limitov a pohodlnosti, spracovanie úspechu aj neúspechu, vnútorná stabilita či sebakontrola). Podobne aj čítanie si istým spôsobom vyžaduje „tréning“, pravidelnosť, sústredenosť, pozornosť a koncentráciu. Týmto spôsobom sa aktivity kampane môžu stať atraktívnymi a v súčinnosti s relevantnými partnermi sa môžu účinne rozšíriť aj medzi cieľovú skupinu. Zvyšovanie povedomia rodičov o dôležitosti čitateľskej gramotnosti informovanosťou, ich zapájaním do edukačného procesu a realizáciou rozličných podujatí zameraných na túto oblasť. Komunikovať kurikulárne zmeny a zmeny v systéme hodnotenia žiackych výkonov. Podpora a propagácia čítania, rozvoja čitateľskej gramotnosti, aktivít na odstránenie druhotnej negramotnosti. Pre všetkých občanov Slovenskej republiky zabezpečiť prístup k: – rozličným formám zvyšovania čitateľskej gramotnosti pre rozličné cieľové skupiny; – moderným technológiám, informačným zdrojom a školeniam na využívanie komunikačnej technológie, ktorá je pre účastníkov verejných inštitúcií poskytovaná zdarma; – kvalitnému a rôznorodému materiálu, ktorý umožňuje dosahovanie zadaných cieľov na všetkých úrovniach, v rámci formálneho a neformálneho vzdelávacieho procesu a kvalitného trávenia voľného času, ktorý je pre účastníkov verejných inštitúcií poskytovaný zdarma.
Zdroje	Zabezpečenie finančných prostriedkov na realizáciu schválenej národnej stratégie a akčných plánov čitateľskej gramotnosti. Zapracovanie funkčných stratégií/krokov, procesov do návrhov nových národných projektov a dopytovo orientovaných projektov.
Hodnotenie a evalvácia	Vytvorenie systému kontroly a monitoringu procesov implementácie stratégie na rozvoj čitateľskej gramotnosti, spolupráca PRO a ŠŠI. Identifikovanie indikátorov zmeny kvality čitateľskej gramotnosti na jednotlivých úrovniach a v jednotlivých formách vzdelávania.

6.5. Ciele národnej stratégie

Hlavným cieľom je vytvoriť funkčný a kooperujúci systém formálneho vzdelávania s prepojením na neformálne vzdelávanie, a to od predškolského veku až po dospelú populáciu vrátane seniorov. Ministerstvo školstva je hlavným realizátorom tejto národnej stratégie: účasť iných rezortov a sociálnych partnerov je výlučne na dobrovoľnej báze, jednotlivé úlohy majú teda odporúčací charakter.

Č.	Špecifický cieľ	Nositeľ úloh
1.	Vytvorenie a zabezpečenie administratívnej a technickej podpory, finančné a materiálne prostriedky na prácu stálej skupiny expertov pri MŠVVaŠ SR zostavenej z odborníkov pre oblasť čitateľskej gramotnosti všetkých vekových kategórií, ktorá bude dohliadať na realizáciu národnej stratégie: - príprava akčného plánu realizácie národnej stratégie a príprava odborného základu na jeho realizáciu; - podpora čitateľskej gramotnosti v rámci iných normatívnych a strategických aktov, ktoré zahŕňajú túto oblasť; - koordinácia úloh a kompetencií medzi rezortmi z oblasti vzdelávania, práce, rodiny, zdravia, kultúry, spravodlivosti, hospodárstva, dopravy, ekonomiky a financií; - príprava návrhu propagácie tejto národnej stratégie vrátane dlhodobej kampane (spolupráca s médiami na všetkých úrovniach); - príprava krokov hodnotenia realizácie všetkých činností, naplánovaných v národnej stratégii; - zisťovanie potrieb a príprava návrhu výskumných tém; - potvrdzovanie úrovni gramotnosti, navrhovanie a sledovanie efektívnosti realizácie programov, - sledovanie plnenia jednotlivých fáz akčného plánu a zabezpečovanie návrhov pre ďalšiu činnosť; - prezentácia uskutočňovania národnej stratégie vo vláde SR.	MŠVVaŠ SR
2.	Do konca roku 2020 pripraviť návrh potrebných legislatívnych zmien v nadväznosti na potrebu rozvoja čitateľskej gramotnosti.	MŠVVaŠ SR
3.	Zvýšenie nárokov na kvalifikačné predpoklady učiteľa regulovanou politikou nárastu miezd učiteľov.	MŠVVaŠ SR
4.	Priebežne zostavovať a vyhodnocovať ročné plány na realizáciu národnej stratégie s konkrétnymi úlohami až po najnižšiu úroveň príslušnosti. Tieto ročné plány zapracovať do dokumentov regionálnych rozvojových agentúr a orgánov miestnej samosprávy.	Jednotlivé ministerstvá, sociálni partneri.
5.	Zrealizovať taktické iniciatívy na zlepšenie výsledkov 15-ročných žiakov v medzinárodnom meraní 2018 čitateľskej gramotnosti tak, aby dosiahli minimálne úroveň priemeru v krajinách OECD.	MŠVVaŠ SR

6.	Vyčleniť každý rok finančné prostriedky pre školy na obnovu knižničných fondov v školských knižniciach, ktoré sú zriadené v súlade s platnou legislatívou, a doplnenie informačných zdrojov v kabinetných zbierkach škôl, ktoré nemajú zriadené školské knižnice.	Zriaďovatelia
7.	Realizovať rozvojové projekty zamerané na podporu elektronizácie a revitalizácie knižničného fondu aj školských knižníc.	MŠVVaŠ SR, MK SR
8.	Zabezpečiť systém kontroly a monitoringu po každom školskom roku, aby bol zreteľný a preukázateľný progres/regres a mohli sa aplikovať prípadné korekcie.	NÚCEM, ŠŠI
9.	Prehodnotenie metodiky tvorby, schvaľovania a vydávania učebníc, učebných materiálov. Identifikovať, aké texty/učebnice/iné výučbové zdroje používajú učitelia na 1. a 2. stupni ZŠ v Slovenskej republike. Zistiť: – aké metódy práce s textom/učebnicami/inými výučbovými zdrojmi používajú učitelia na 1. a 2. stupni ZŠ v Slovenskej republike; – ako často používajú učitelia pri výučbe učebnice/iné výučbové zdroje; – ako ovplyvňuje dĺžka pedagogickej praxe vyučujúcich používanie učebníc; – ako ovplyvňuje dĺžka pedagogickej praxe vyučujúcich používanie metód kritického myslenia; – ako ovplyvňuje absolvovanie niektorého z programov zameraných na čitateľskú gramotnosť alebo na kritické myslenie spôsob vyučovania porozumenia textu.	MŠVVaŠ SR, ŠPÚ, MPC, pracoviská SAV, vysokých škôl
10.	Od roku 2017 implementovať nový program prípravy učiteľov, resp. inovovať ho, ktorý bude zameraný aj na kompetencie v oblasti rozvoja čitateľskej gramotnosti a realizovaný tak, aby rozvíjal čitateľskú gramotnosť budúcich absolventov.	VŠ
11.	Do konca roku 2020 PRO a MŠVVaŠ SR vytvoria spoločný koncept ponuky kontinuálneho vzdelávania na zlepšenie profesijných kompetencií učiteľov na podporu rozvoja čitateľskej gramotnosti vo vlastnom edukačnom pôsobení.	MPC, ŠIOV, NÚCEM, ŠPÚ, atď.
12.	Aktualizovať ŠVP z aspektu úrovni čitateľskej gramotnosti vo všetkých vzdelávacích oblastiach a vypracovať štandardy pre jednotlivé úrovne gramotnosti.	ŠPÚ
13.	Pripraviť národné projekty zamerané na rozvoj čitateľskej gramotnosti zamerané na: vzdelávanie rodičov, vzdelávanie PZ a OZ, tvorbu metodických a podporných materiálov pre vzdelávanie.	MŠVVaŠ SR, MPSVR SR
14.	Realizovať intenzívnu medializáciu prostredníctvom opakovanej kampane a súčasne vyhlásiť školský rok 2016/2017 za Rok čitateľskej gramotnosti. Tieto aktivity účinne spojiť s významnými	MŠVVaŠ SR, organizátori

	športovými podujatiami, aby sa nosné myšlienky tejto kampane dostali do povedomia širšej verejnosti, najmä rodičov – rozličnými cestami a spôsobmi. Využiť predovšetkým také športové podujatia, na ktorých sa môžu rodičia, deti i celé rodiny zúčastňovať spoločne.	športových podujatí, športové zväzy, športové kluby, SPK, MK SR, atď.
15.	Vytvoriť národný subjekt na podporu čítania, ktorý je od štátu priamo financovaný a má od neho mandát. <i>Jeho úlohou je koordinovať úsilie v oblasti podpory čítania a spolupracovať s orgánmi verejnej správy, miestnymi organizáciami a knižnicami, školami všetkých typov a úrovní, ako aj so združeniami, nadáciami a odbornými pracovníkmi z nakladateľstiev a z oblasti propagácie kníh/čítania.</i> Financovať, pripravovať alebo realizovať rozličné literárne akcie a programy. Podporovať šírenie povedomia o národnom literárnom dedičstve.	MŠVVaŠ SR alebo MK SR
16.	Do konca roka 2020 pripraviť a zabezpečiť realizáciu systému celoživotného vzdelávania knihovníkov a informačných profesionálov.	MŠVVaŠ SR, MK SR
17.	Vytvoriť programy na podporu čítania a iniciatívy zamerané aj na špecifické skupiny obyvateľov cudzincov.	MV SR, MŠVVaŠ SR
18.	Podporovať projekty rodinnej čitateľskej gramotnosti a rodinného čítania v rámci komunitných aktivít knižníc.	MŠVVaŠ SR a MK SR
19.	Do roku 2020 vytvoriť a implementovať v školách nástroje na poskytovanie spätnej väzby žiakom o ich prograse v čitateľskej gramotnosti.	ŠŠI, NÚCEM, VŠ
20.	Realizovať akčný plán podpory gramotnosti v školskom roku 2016/2017 a 2017/2018. Zadanie strategickej úlohy vlastníkom cieľov (MPC, ŠPÚ, ŠIOV, NÚCEM, ŠŠI, ŠPK) a vyčleniť účelové zdroje na predmetnú aktivitu.	MŠVVaŠ SR
21.	Vytvoriť <i>Metodický podporný portál čitateľskej gramotnosti pre učiteľov, žiakov aj rodičov</i> , na ktorom budú dostupné teoretické i praktické informácie v súlade so stratégiou digitalizácie vzdelávania.	MŠVVaŠ SR

6.6. Plnenie špecifického cieľa č. 5

Realizovať aktivity na zlepšenie výsledkov 15-ročných žiakov v medzinárodnom meraní 2018 čitateľskej gramotnosti tak, aby dosiahli minimálne úroveň priemeru v krajinách OECD.

Školský rok 2016/2017

1. **Proklamovať školský rok 2016/2017 za Rok čitateľskej gramotnosti** a prostredníctvom intenzívnej medializácie – kampane – vyzdvihnúť skutočnosť, že ide o rok začiatku realizácie národnej stratégie. V zmysle odporúčaní, ktoré sú uvedené v časti 6.4. tohto materiálu, rozšíriť túto kampaň aj o niektoré športové činnosti – napríklad beh.

Zodpovedné subjekty: MŠVVaŠ SR/organizátori športových podujatí/športové zväzy/športové kluby

2. Zadefinovať v ŠVP nadpredmetový charakter rozvoja čitateľskej gramotnosti a zdôrazniť v ňom participáciu všetkých učiteľov na jej rozvíjaní.

Zodpovedný subjekt: ŠPÚ

3. Vypracovať metodiky rozvíjania čitateľskej gramotnosti aj pre iné všeobecno-vzdelávacie predmety než len vyučovací jazyk. Konkretizovať, akým spôsobom a v akom rozsahu by sa mohli do rozvíjania čitateľskej gramotnosti žiakov zapojiť aj učitelia iných predmetov.

Zodpovedné subjekty: ŠPÚ/MPC/VŠ

4. Vytvoriť v školách podmienky pre pozíciu „koordinátora pre rozvoj čitateľskej gramotnosti“. Podmienkou je úspešné ukončenie kontinuálneho vzdelávania v tejto oblasti, ktorý bude koordinovať opatrenia na rozvoj čitateľskej gramotnosti na škole.

Zodpovedné subjekty: riaditeľ školy/zriaďovateľ

5. Pripraviť plán aktivít na podporu rozvoja čitateľskej gramotnosti a zakotviť ho do pedagogickej dokumentácie školy, vrátane kontroly a evalvácie.

Zodpovedné subjekty: riaditelia školy

6. Vypracovať vzorový školský vzdelávací program, ktorý by reprezentoval ideálny stav z hľadiska rozvoja čitateľskej gramotnosti na škole, a ktorý by si školy mohli upraviť podľa svojich možností.

Zodpovedný subjekt: ŠPÚ

7. Integrovať existujúcu databázu publikácií zameraných na rozvoj čitateľskej gramotnosti, všetky uvoľnené úlohy PISA a zverejniť v elektronickej forme na špeciálnom portáli dostatočne spropagovanom a dostupnom pre všetky školy a učiteľov.

Zodpovedný subjekt: ŠPÚ

8. Identifikovať problematické úlohy v rámci medzinárodných meraní, s ktorými mali naši žiaci problém. Zistiť možnosti ich využitia pri tvorbe metodických materiálov a v ďalšom vzdelávaní učiteľov (NÚCEM, MPC).

Zodpovedné subjekty: MPC, NÚCEM

9. Pripraviť do plánu vzdelávacích podujatí konkrétnu ponuku vzdelávania v akreditovaných programoch zameraných na rozvoj čitateľskej gramotnosti (*číslo akreditácie 074/2010-KV, 976/2012-KV, 761/2012-KV, 1220/2013-KV a 1252/2013-KV, 811/2012-KV* atď.). Prioritne pre celé školské kolektívy v spolupráci s učiteľmi z praxe, ktorí v oblasti rozvoja čitateľskej gramotnosti úspešne pracujú.

Zodpovedný subjekt: MPC

10. Doplniť plány inšpekčnej činnosti o tematické inšpekcie zamerané na kontrolu plnenia opatrení zameraných na rozvoj čitateľskej gramotnosti.

Zodpovedný subjekt: ŠŠI

11. Pripraviť zbierku najlepších ukážok úloh aj s komentármi a odporúčaniami zameraných na rozvoj čitateľskej gramotnosti, vytvorenú z výstupov vzdelávania učiteľov realizovaných programov rozvoja čitateľskej gramotnosti.

Zodpovedný subjekt: MPC

12. Realizovať tematicky honorovanú výzvu na spracovanie osvedčených pedagogických skúseností pri realizácii aktivít na podporu čitateľskej gramotnosti.

Zodpovedný subjekt: MŠVVaŠ SR

13. Pripraviť tematickú časť/špeciálne čísla časopisu *Pedagogické rozhľady* k vývoju čitateľskej gramotnosti v kontexte rokov 2003 – 2016.

Zodpovedné subjekty: PRO/ŠŠI/SPK

14. Viest' cielenú medializáciu a podporiť vzdelávanie na rozvoj čitateľskej gramotnosti v rámci funkčného a funkčného inovačného vzdelávania v časti pedagogické riadenie – *Tvorba plánu kontinuálneho vzdelávania*.

Zodpovedný subjekt: MPC

15. Zriaďovať „kluby tvorivých učiteľov“, ktorí pod odborným vedením učiteľov kontinuálneho vzdelávania z radov zamestnancov MPC a ŠPÚ, budú plánovať a organizovať stretnutia PZ a OZ na regionálnej, až celoslovenskej báze. V rámci klubov budú informačné a metodické stretnutia na podporu čitateľskej gramotnosti.

Zodpovedné subjekty: zriaďovateľ/mesto

16. Realizovať projekty metodického centra Slovenskej pedagogickej knižnice pre školské knižnice na podporu čitateľskej gramotnosti.

Zodpovedný subjekt: SPK

Školský rok 2017/2018

1. Vyhlásiť v *Pedagogicko-organizačných pokynoch na školský rok 2017/2018* tento školský rok za rok pokračujúceho rozvoja čitateľskej gramotnosti. Vymedziť ako prioritnú úlohu pre školský rok 2017/2018 intenzívny rozvoj čitateľskej gramotnosti vo všetkých vzdelávacích oblastiach v základných školách v 7. a 8. ročníku s odporúčaním využiť disponibilné hodiny v rámci ŠkVP. Zaradiť informácie o akciách informačnej výchovy SPK.

Zodpovedný subjekt: MŠVVaŠ SR

2. Rozšíriť využitie disponibilných hodín v školských vzdelávacích programoch na podporu čitateľskej gramotnosti 5. – 9. ročníka.

Zodpovedné subjekty: školy

3. Aktualizovať a dopĺňať metodický portál na podporu čitateľskej gramotnosti.

Zodpovedný subjekt: MŠVVaŠ SR

4. Vytvoriť a sprístupniť zbierku úloh a skúseností od učiteľov z realizácie aktivít prvého *Roku rozvoja čitateľskej gramotnosti*.

Zodpovedné subjekty: ŠPÚ/MPC

5. Vytvoriť metodickú príručku pre učiteľov na rozvoj čitateľskej gramotnosti zameranú na **rozvoj jednotlivých úrovní gramotnosti** (podľa projektu PISA) a spôsobu ich hodnotenia.

Zodpovedný subjekt: ŠPÚ

7. Záver

Rozvíjanie čitateľskej gramotnosti tvorí v zmysle predloženej „Národnej stratégie zvyšovania úrovne a kontinuálneho rozvíjania čitateľskej gramotnosti“ jeden z hlavných cieľov celého vzdelávacieho procesu v Slovenskej republike. Žiaci by si mali čitateľské zručnosti a návyky vytvárať už v raných fázach vzdelávania tak, aby ich mali na konci základnej školy dobre zvládnuté a zvyky pevne zakorenené. Na ďalších stupňoch vzdelávania je úlohou pedagógov oboje upevňovať, podporovať a súčasne rozvíjať niektoré zložitejšie prvky čitateľských zručností, ktoré si vyžadujú rozvinuté abstraktné myslenie.

Kľúčovým prvkom pri rozvoji čitateľskej gramotnosti žiakov/mládeže, samozrejme okrem rodičov, je učiteľ, ktorý sa opiera o výsledky výskumu v tejto oblasti. Preto je nevyhnutné, aby učitelia získali kvalitné vzdelanie, ktoré im poskytne solídne základy v pedagogickom výskume a metodológii. Kvalita učiteľov je v rámci školy tým najdôležitejším faktorom, ktorý má vplyv na výsledky žiakov čitateľskej gramotnosti. Rada EÚ dospela k záveru, aby sa odborná príprava učiteľov uskutočňovala v rámci excelentného univerzitného pedagogického vzdelávania. Učitelia by mali byť počas celej svojej profesijnej dráhy dostatočne podporovaní v tom, aby prehodnocovali svoje vzdelávacie potreby a získavali nové znalosti, zručnosti a schopnosti, vrátane čitateľských znalostí a zručností.

Medzinárodné hodnotiace výskumy čitateľskej gramotnosti poskytujú nielen výsledky úrovne, ktorú žiaci dosiahli, ale sú tiež cenným zdrojom kvality a efektivity vzdelávacích systémov. Aj to je jeden z dôvodov, prečo by sa rozvoj čitateľskej gramotnosti mal realizovať prostredníctvom tejto národnej stratégie. Podľa Programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky na roky 2016 – 2020 patria výsledky v čitateľskej gramotnosti medzi kľúčové oblasti, kde slovenské školstvo potrebuje pridať.

Národná stratégia obsahuje údaje o strategických partneroch, vymedzuje základné princípy, prináša SWOT analýzu, zdôrazňuje hlavné oblasti intervencie a odporúčania, ciele a iniciatívy na dosiahnutie strategického cieľa, a to zlepšiť výsledky slovenských žiakov, aby v testovaní PISA 2018 dosiahli úroveň čitateľskej gramotnosti nad úroveň priemeru krajín OECD.

Ministerstvo školstva je hlavným realizátorom tejto národnej stratégie: účasť iných rezortov a sociálnych partnerov je výlučne na dobrovoľnej báze, jednotlivé úlohy majú teda odporúčací charakter.

Prijímanie a koordinácia konkrétnych úloh, aktivít, merateľných ukazovateľov, nástrojov a mechanizmov, ktorými sa budú tieto ciele zabezpečovať, budú vykonávané prostredníctvom koordinačnej rady pri ministerstve školstva.

Finančné zabezpečenie jednotlivých cieľov vrátane ich kvantifikácie, termínov a odhadovaných nákladov bude obsiahnuté v Akčnom pláne k Národnej stratégii zvyšovania úrovne a kontinuálneho rozvíjania čitateľskej gramotnosti, ktorú vypracuje vyššie uvedená koordinačná rada.

8. Použité skratky:

ČG – čitateľská gramotnosť

EÚ – Európska únia

IEA – International Association for the Evaluation of Educational Achievement
(Medzinárodná asociácia pre hodnotenie výsledkov vzdelávania)

KV – kontinuálne vzdelávanie

MK SR – Ministerstvo kultúry SR

MPC – Metodicko-pedagogické centrum

MŠVVaŠ SR – Ministerstvo školstva, vedy, výskum a športu SR

MV SR – Ministerstvo vnútra SR

NÚCEM – Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania

NÚCŽV – Národný ústav celoživotného vzdelávania

PIAAC – Programme for the International Assessment of Adult Competencies
(Program pre medzinárodné hodnotenie kompetencií dospelých)

PISA – Programme for International Student Assessment
(Medzinárodný výskum znalostí študentov)

PIRLS – Progress in International Reading Literacy Study
(Pokrok v medzinárodnej úrovni čitateľskej gramotnosti)

PZ a OZ – pedagogickí zamestnanci a odborní zamestnanci

SAV – Slovenská akadémia vied

SR – Slovenská republika

ŠIOV – Štátny inštitút odborného vzdelávania

ŠkVP – Školský vzdelávací program

ŠPÚ – Štátny pedagogický ústav

ŠVP – Štátny vzdelávací program

VŠ – vysoké školy

ZŠ – základná škola

ZUŠ – základná umelecká škola

Obsah

1. Úvod	2
2. Význam čitateľskej gramotnosti.....	2
3. Vymedzenie pojmu čitateľská gramotnosť.....	3
4. Európsky a medzinárodný rámec čitateľskej gramotnosti	5
4.1. Národné štruktúry na podporu čítania	5
4.2. Vzdelávanie učiteľov z hľadiska účinnej výučby čítania	7
4.3. Podpora čítania v rodine.....	9
5. Čitateľská gramotnosť v Slovenskej republike	11
5.1. Opis východiskového stavu	11
5.2. Strategický cieľ: zlepšiť výsledky slovenských žiakov.....	13
6. Národná stratégia zvyšovania úrovne a kontinuálneho rozvíjania ČG	14
6.1. Strategickí partneri	14
6.2. Základné princípy národnej stratégie	15
6.3. SWOT analýza	16
6.4. Hlavné oblasti intervencie a odporúčania	20
6.5. Ciele národnej stratégie.....	24
6.6. Plnenie špecifického cieľa č. 5	27
7. Záver.....	31
8. Použité skratky:	32